

УДК 330.3

І. В. Космідайло,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту та СГД,
Уманська філія Європейського університету

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

I. Kosmidaylo,
Ph.D., Associate Professor Department of Management and SRS,
Uman branch of European University

ASSESS TRENDS OF DEVELOPMENT AND FUNCTIONING ENGINEERING ENTERPRISE

Основним завданням даної роботи є дослідження оцінки тенденцій розвитку та функціонування машинобудівних підприємств. Здійснено аналіз розвитку вітчизняного машинобудування та удосконалено загальні концептуальні положення функціонування машинобудівних підприємств.

The basic task of this work is research of estimation of progress and functioning of machine-building enterprises trends. The analysis of development of domestic engineer is carried out and the conceptual generals of functioning of machine-building enterprises are improved.

Ключові слова: інновації, інноваційно активні підприємства, функціонування підприємств, конкурентоспроможність, машинобудування.

Key words: innovations, innovative active enterprises, functionings of enterprises, competitiveness, engineer.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З позицій забезпечення динамічного розвитку національної економіки певний інтерес представляють процеси адаптації державних машинобудівних підприємств до умов та особливостей функціонування в ринковій економіці. Це зумовлено тим, що підприємства державного сектору повинні бути, з одного боку, провідниками загальної промислової політики, а з іншого — реалізовувати притаманні державі функції у відповідній сфері щодо забезпечення належного впливу на функціонування національної економіки в цілому.

Якщо розглядати роль машинобудування в промисловості та в цілому в національному господарстві, то слід підкреслити, що в будь-якій розвиненій економіці воно є ключовим пріоритетним видом економічної діяльності, що зумовлено наступними чинниками.

Перш за все провідна роль машинобудування пояснюється тим, що воно є активним провідником інноваційної складовою розвитку, що має на меті технічне оснащення та переозброєння як вітчизняної промисловості, так й інших галузей національної економіки. Це ставить значення розвитку машинобудування на рівень завдань забезпечення національної економічної безпеки держави та її конкурентоспроможності.

Слід також мати на увазі, що розвиток машинобудування безпосередньо торкається процесів інвестування національної економічної, у зв'язку з чим цей вид економічної діяльності разом з промисловістю будівних матеріалів та будівництвом формують головним чином інвестиційний комплекс, тобто забезпечують капіталотворюючу функцію.

Таблиця 1. Питома вага електронної промисловості в машинобудівному комплексі (%) (машинобудівний комплекс = 100%)

Країна, показник	Роки					
	1960	1970	1980	1990	2000	2010
США						
Продукція	17,8	21,8	27,3	31,5	34,7	32,6
Зайняті	18,5	21,9	25,4	26,9	24,0	22,5
Капіталовкладення	21,9	26,0	29,0	34,0	39,1	41,2
Японія						
Продукція		17,8	23,0	25,0	23,7	25,6
Зайняті		22,8	24,8	25,2		21,2
Капіталовкладення		22,8	26,6	32,7		37,9
Велика Британія						
Продукція	10,4	11,2	17,3	20,7	22,6	23,2
Зайняті	11,0	12,9	15,9	18,8	18,9	
Капіталовкладення		11,3	13,4	18,7		18,7
Німеччина						
Продукція	7,9	10,8	17,6	20,5		
Зайняті	11,9	13,2	14,1	16,1		
Капіталовкладення	10,4	20,9	20,4	21,4		
Франція						
Продукція	5,7	10,5	12,9			21,1
Зайняті	7,4	11,2	11,2			18,8
Капіталовкладення						
Італія						
Продукція	2,5	4,6	10,8	12,7	14,7	12,6
Зайняті	3,6	6,8	10,3	10,9	13,4	11,7
Капіталовкладення				14,0		12,0

Джерело: [7, с. 182].

Насамкінець, машинобудування виконує важливу функцію забезпечення населення технічною продукцією повсякденного вжитку, що безпосередньо впливає на життєвий рівень та комфорт населення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед досліджень вітчизняних та іноземних вчених проблеми розвитку та функціонування машинобудівних підприємств висвітлені в роботах: Ареф'євої О.В. [1], Балацького Е. [2, 3], Богача Ю.А. [4], Ганущак Л.М. [5], Рудченка О.Ю. [14] та інших.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ СТАТТІ

Враховуючи зазначені важливі функції підприємств машинобудування, доцільним є стислий аналіз загальносвітових тенденцій його розвитку. Так, аналіз свідчить, що протягом останніх років минулого століття головним і, безумовно, центральним напрямом зміни як у галузевій структурі машинобудування всіх провідних розвинутих країн, так і в самій його продукції є бурхливе зростання так званих наукоємних галузей, до яких входять загальне, електротехнічне й електронне машинобудування, автомобільна, авіаційна і ракетно-космічна промисловість і приладобудування.

Безперечно провідною з них є розвиток електроніки, про що свідчать дані таблиці 1. Це зумовлене тим, що домінуючим напрямом техніко-технологічного переозброєння в даний час і в перспективі, безумовно, буде подальша широкомасштабна електроніфікація всього господарства, починаючи з галузей матеріального виробництва і закінчуючи науковими дослідженнями, охороною здоров'я, освітою, а також побутом і дозвіллям, тобто тим, що охоплює практично всі сфери людського життя і діяльності [7, с. 182—183].

Слід зазначити, що революційні провадження електроніки у виробничий процес суттєво вплинули на всю систему організації та управління виробництвом. Це зумовлено тим, що, як свідчить практика американської промисловості, не можна розраховувати на максимальний ефект впровадження сучасної високопродуктивної техніки, якщо вона використовується в рамках старої, традиційної системи організації і управління виробництвом, тобто програмне управління є не просто одним із методів автоматизації технології виробництва, а принцип його управління.

Особливо вражаючою зміною у впровадження сучасних методів організації виробництва досягла Японія, де широкого розповсюдження набули заводи-автомати з різною серійністю виробництва, що працюють у режимі так званої безлюдної технології, тобто з мінімальним використанням людини як активного учасника технологічного процесу.

Принципово важливою тенденцією розвитку машинобудування розвинутих країн є те, що важлива увага приділяється провідними корпораціями та науково-дослідними центрами США, Японії і ФРН розробці принципово нових напрямів автоматизації машинобудівного виробництва, створенню технологічних процесів і видів устаткування, що дозволяють перевести класичне дискретне виробництво, яким є машинобудування, у розряд найбільш ефективного безперервного виробництва, в результаті чого вірогідним є в перспективі справжній переворот у техніці та технології машинобудівного виробництва.

Однією з найважливіших відмінних рис сучасного машинобудівного виробництва є його висока гнучкість, швидкість перенастроювання на виробництво продукції будь-якої серійності, а також одиничне виробництво. Ця обставина дозволяє переходити від концепції "економії на масштабах" (характерна для масового виробництва)

Таблиця 2. Індеси обсягу продукції промисловості та машинобудування (у % до попереднього року)

Вид економічної діяльності	Роки								Усього за 2001–2009 рр.
	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Промисловість – усього	114,2	115,8	112,5	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	133,8
Машинобудування – усього	118,8	135,8	128,0	107,1	111,8	119,0	100,3	55,1	181,0
в тому числі:									
– виробництво машин та устаткування	118,6	121,4	118,9	112,2	102,9	103,0	98,2	62,4	125,2
– виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	115,2	119,2	149,3	90,8	110,7	129,1	93,2	71,8	192,4
– виробництво транспортних засобів та устаткування	122,0	162,1	124,6	112,4	119,1	130,0	105,7	42,1	247,3

Джерело: розраховано на основі [16, с. 109].

до концепції "економії на різноманітності" (характерна для дрібносерійного виробництва), що особливо важливо для продукції машинобудування, що надходить на широкий споживчий ринок, оскільки її роль на ньому надзвичайно висока. Так, впродовж декількох останніх десятиліть на формування фонду особистого споживання населення США в середньому припадало близько 1/3 продукції машинобудування, зокрема 60—70% продукції автомобільної промисловості, 25—30% — електронної, 45—50% — електротехнічної і 75% — технічних засобів зв'язку [7, с. 193].

Слід також зазначити, що особливістю машинобудування є те, що його конкурентоспроможність у значній мірі є функцією спеціалізації, у зв'язку з чим жодна з промислово розвинутих країн не може повністю покрити свої потреби технічного оснащення за рахунок власного виробництва. Саме тому важливим для будь-якої країни знайти свою оптимальну нішу на ринку продукції машинобудування, зосередивши на цьому необхідні фінансові, інтелектуальні та матеріальні ресурси та забезпечивши його розвиток в рамках проведення національної промислової політики, що особливо може бути послідовно проведено стосовно підприємств державного сектору.

Розгляд розвитку вітчизняного машинобудування перш за все дозволяє зазначити, що як окремі машинобудівні підприємства, так і вся ця галузь достатньо складно пристосовувалися до переходу на ринкові умови функціонування.

При аналізі розвитку вітчизняного машинобудування протягом 1991—2009 років слід зазначити, що у ме-

тодології статистичного обліку в цей час мали місце суттєві нововведення, котрі хоча й були спрямовані, з одного боку, на пристосування до вимог сучасної моделі управління національною економікою, а з іншого — адаптацію до міжнародних вимог ведення статистики, все ж вони не дозволяють у повній мірі відстежити зміни, що мали місце. Зокрема з 2000 року в Україні введено нові національні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що відповідають міжнародним аналогам, а також статистичний облік був переорієнтований з відстеження галузей на види економічної діяльності (введено відповідну класифікацію КВЕД). Крім того, суттєві зміни сталися і стосовно статистичного обліку діяльності підприємств різних форм власності. Це зумовлює необхідність при аналізі, що здійснюється в контексті об'єкту даного дослідження, враховувати особливості наявності статистичної інформації, а також у максимальній мірі забезпечувати її зіставлення та коректність висновків.

Протягом 1991—2009 років як у структурі промисловості України в цілому, так і машинобудуванні спостерігалися динамічні зміни, хоча їх далеко не завжди можна характеризувати як такі, що мають позитивну спрямованість.

У динаміці машинобудівного виробництва слід виділити два етапи. На першому кризовому етапі спостерігалася стрімке падіння обсягів виробництва галузі, котре тривало протягом 1991—1999 років, коли вони скоротилися до 29% порівняно з 1990 роком, а також значно погіршився фінансовий стан підприємств (рентабельність операційної діяльності скоротилася з 32,6%

Таблиця 3. Індеси інвестицій в основний капітал, у % до попереднього року

Вид економічної діяльності	Роки								Усього за 2001–2009 рр.
	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Промисловість – усього	113,3	124,6	124,9	104,1	115,3	127,0	94,7	67,6	182,4
Машинобудування – усього	109,1	154,7	120,4	86,2	149,6	130,3	94,1	52,0	177,3
в тому числі:									
– виробництво машин та устаткування	112,3	122,3	127,0	87,5	142,6	117,1	88,1	70,5	173,8
– виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	135,4	170,3	110,1	92,0	137,4	113,3	118,9	55,0	241,3
– виробництво транспортних засобів та устаткування	87,0	189,8	123,3	80,1	169,4	156,4	84,4	36,0	138,1

Джерело: розраховано на основі [16, с. 207,209].

Таблиця 4. Аналіз кількості інвестиційно активних підприємств у промисловості та машинобудуванні України у 2009—2012 рр.

Вид економічної діяльності	2009		2010		2011		2012	
	усього	% до загальної кількості підприємств	усього	% до загальної кількості підприємств	усього	% до загальної кількості підприємств	усього	% до загальної кількості підприємств
Промисловість – усього	1193	11,9	1472	14,2	1397	13,0	1411	12,8
Машинобудування – усього	394	22,0	421	23,3	400	21,2	406	21,1
в тому числі:								
– виробництво машин та устаткування	173	18,1	189	20,0	174	17,8	181	18,4
– виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	142	26,2	162	27,6	156	25,3	152	23,8
– виробництво транспортних засобів та устаткування	79	26,7	70	25,0	70	23,8	73	24,3

Джерело: розраховано на основі [15, с. 3,25].

у 1992 році до 7,5% у 1999 році та навіть досягла від'ємного значення у 2000 році — 0,3%). І лише починаючи з 2000 року, коли темпи росту порівняно з попереднім роком склали 118%, галузь почала виходити з затяжної кризи.

На другому етапі темпи росту обсягів виробництва були достатньо стабільними (за винятком 2005 року, а також 2009 — у зв'язку із світовою фінансовою кризою), що значно випереджали загальнопромислові показники. Зокрема, якщо протягом 2001—2009 років темпи росту промислового виробництва складали 133,8%, то машинобудування в цілому — 181,0%, в тому числі виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування — 192,4%, а транспортних засобів та устаткування — навіть 247,3% (табл. 2).

Негативним чинником розвитку машинобудування є низька (порівняно із промисловістю в цілому) інвестиційна діяльність в галузі, зокрема індекс інвестицій в основний капітал складав у 2001—2009 рр. 177,3%, що нижче показника в цілому по промисловості (182,4%) (табл. 3). При цьому слід відмітити високі темпи зростання інвестицій у виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування (241,3%), що включає значну часту високотехнологічних виробництв галузі.

Позитивні зрушення на другому етапі розвитку машинобудування простежуються стосовно поліпшення фінансових показників. Зокрема операційні витрати на одиницю реалізованої продукції скоротилися з 109,5 коп./грн. у 2000 році до 92,6 коп./грн. — 2009 році, хоча при цьому в структурі операційних витрат зросла частка матеріальних витрат (з 55 до 62,7%) та скоротилася частка амортизації (з 7,0 до 4,1%) (табл. 4).

У контексті необхідності забезпечення оновлення технічного рівня виробництва представляє певний інтерес аналіз інноваційної активності підприємств маши-

нобудування. На жаль, у цьому аспекті тенденції, що мають місце в розвитку промислового виробництва в цілому та машинобудування зокрема, не відповідають бажаному стану.

Так, частка інноваційно активних підприємств складала в цілому по промисловості у 2009 році лише 12,8%, а в машинобудуванні — 21,1% (табл. 4). Слід зазначити, що певне зростання частки інноваційно активних підприємств у 2007 році зумовлено головним чином зміною в методології статистичного обліку. Зокрема з 2007 року під інвестицією розуміють введення у вживання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту (товару, послуги) або процесу, нового методу маркетингу чи нового організаційного методу в діяльності підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків. Крім того, інноваційна продукція поділяється на нову для ринку та нову для підприємства [15, с. 324].

У той же час слід зазначити, що в розвинутих країнах ринкової економіки частка інноваційно активних підприємств значно більша та складає 70—80 % [48], що свідчить про необхідність кардинально поліпшити стан справ у цій сфері, перш за все в машинобудуванні.

З позиції оцінки тенденцій розвитку машинобудування цікавим є аналіз його функціонування протягом 2004—2006 років, коли чинна статистична звітність надавала можливість розглянути виробничі параметри підприємств галузі в залежності від форм власності, згрупованих у державний та недержавні сектори економіки, з виділенням також кола приватизованих підприємств. Це дозволить порівняти ефективність функціонування підприємств різних секторів, що є важливим з точки зору результатів реформування відносин власності в галузі, а також обґрунтування напрямів подальшого вдосконалення чи реструктуризації підприємств.

За період, що розглядається, кількість підприємств галузі зменшилася з 11,1 тис. одиниць до 10,9 тис, тобто на 1,7% [8—10]. При цьому вартість основних засобів зросла на 11,6%, а оборотних активів — на 40%. Що стосується фінансових показників діяльності, то чистий дохід (виручка) від реалізації продукції зросла на 23,6%, тоді як фінансові результати від операційної діяльності — лише на 8%, а чистий прибуток (збиток) взагалі зменшився на 7,3%.

Позитивні зрушення відмічаються на підприємствах державного сектору й при аналізі фінансових результатів від операційної діяльності, де з від'ємного значення у 2008 році вони досягли приросту за 2009—2012 роки в обсязі 227,6 млн грн. При загальному зростанні по галузі цього показника на 8,0% підприємства недержавного сектору зменшили його обсяг на 2,0%, хоча по колу приватизованих підприємств мало місце зростання на 11,4%.

У той же час фінансові результати від іншої звичайної діяльності (фінансової та інвестиційної) по колу підприємств державного сектору значно гірші, в результаті чого спостерігається чистий збиток (218,9 млн грн.). На цьому фоні слід підкреслити вражаючі значення зростання чистого прибутку, що спостерігається по колу приватизованих підприємств, котрий зріс за період, що аналізується, на 86,4% при загальному скороченні по машинобудуванню на 7,3%.

Якщо ж проаналізувати динаміку системи показників рентабельності, то вони свідчать, що в цілому підприємства машинобудування поліпшили використання основних засобів та ресурсів загалом (рентабельність основних засобів зросла на 3,8 в.п., а ресурсів — на 1,1 в.п.). У той час як рентабельність операційної діяльності дещо погіршилася (на 0,5 в.п.), але частково це компенсовано за рахунок зменшення збитковості іншої звичайної діяльності (на 0,4 в.п.). У цілому ж загальна рентабельність виробництва зросла на 1,2. Таким чином, аналіз свідчить, що протягом 1991—2009 років вітчизняне машинобудування пройшло достатньо складний шлях ринкової трансформації, в результаті чого сформовано потужний недержавний сектор, показники функціонування якого дозволяють зробити висновок про їх адаптацію до конкурентних умов функціонування. В той же час функціонування державних підприємств все ще не відповідає сучасним вимогам, що зумовлює необхідність підвищення рівня управління, а також розробки комплексу заходів щодо нарощування їх потенціалу та його належного використання.

Актуальність цього завдання посилюється тим, що державні підприємства є, як правило, достатньо потужними суб'єктами господарювання, що характеризуються високотехнологічними виробництвами, від успішного функціонування яких залежить подальша доля всієї галузі.

ВИСНОВКИ

Слід підкреслити про наявність необхідних передумов (у вигляді основних та розвинених у процесі ринкової трансформації факторів виробництва) для розвитку вітчизняного машинобудування, що знаходиться в достатньо сприятливих умовах порівняно з

іншими видами промислової діяльності. Так, за оцінками фахівців Інституту економіки та прогнозування НАН України, вітчизняне машинобудування характеризується значною забезпеченістю як сировинними, енергетичними ресурсами, трудовим потенціалом, а також загальною та інноваційною інфраструктурою, та лише дефіцит відчувається у наявності капіталу, що втім є характерними для більшості промислових видів економічної діяльності (за винятком добувної промисловості, що мають значний експортний потенціал) [13, с. 86]. Саме тому перспективи розвитку вітчизняного машинобудування достатньо сприятливі. При цьому в якості стратегічної мети розвитку є створення конкурентоспроможного машинобудівного комплексу, здатного в умовах інтеграції України у світову економіку і жорсткої конкуренції забезпечити близько 60-70% потреб соціально-економічного розвитку країни та досягнення позитивного сальдо у зовнішній торгівлі як головної умови гарантування економічної безпеки України і входження її до провідних економічно розвинутих країн світу [17, с. 76, 77]. Зокрема для цього, за прогнозом фахівців Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, у перспективі до 2015 року обсяг виробництва машинобудівної продукції повинен зрости у 5—6 разів порівняно з 2010 роком, а його частка в промисловому виробництві — вдвічі — до 22,4—23,1% (за різними варіантами прогнозу) [17, с. 72, 80]. У той же час для реалізації потенційних можливостей розвитку машинобудування необхідним є активізація його чинників та подолання недоліків, що мають місце в тому числі й щодо функціонування та управління державними підприємствами, провідне місце серед яких займають суб'єкти господарювання, що мають стратегічно важливі для економіки та безпеки держави.

Література:

1. Ареф'єва О.В. Моделі прийняття управлінських економіко-організаційних рішень підвищення ефективності використанні виробничого потенціалу та критерії доцільності їх застосування / О.В. Ареф'єва, В.М. Михайленко, О.Л. Горяча // Проблеми інформаційних технологій. — Херсон. — ХНТУ. — 2007. — № 1. — С. 14—22.
2. Балацкий Е. Государственный сектор в системе макроэкономического регулирования / Е. Балацкий // <http://exsolver.narod.ru/Artical/Govertheory/govesector.html>
3. Балацкий Е.В. Воспроизводственные аспекты динамики государственного сектора / Е.В. Балацкий, В. Конышев // Экономист. — 2003. — № 9. — С. 13—20.
4. Богач Ю.А. Регулирование государственного сектора экономики на национальном та региональном уровнях / Ю.А. Богач. — Автореф... канд. экон. наук. — 08.00.03. — ТНЕУ, Тернопіль, 2011. — 21 с.
5. Ганущак Л.М. Шляхи використання зарубіжного досвіду управління інноваційним потенціалом підприємств в Україні / Л.М. Ганущак // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 4. — С. 135—142.

6. Григоренко Є.М. Шляхи удосконалення реформування державної власності / Є.М. Григоренко // Державний інформаційний бюлетень "Про приватизацію". — 2002. — № 4. — С. 7.

7. Меркулов М.М. Науково-технологічний розвиток: управління інноваціями: монографія / М.М. Меркулов; Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова. — Одеса: Фенікс, 2008. — 344 с.

8. Основні фінансові показники підприємств 88 різних форм власності за окремими видами економічної діяльності за 2004 рік. — К.: Держкомстат, 2005. — 985 с.

9. Основні фінансові показники підприємств різних форм власності за окремими видами економічної діяльності за 2005 рік. — К.: Держкомстат, 2006. — 1008 с.

10. Основні фінансові показники підприємств різних форм власності за окремими видами економічної діяльності за 2006 рік. — К.: Держкомстат, 2007. — 1027 с.

11. Основні фінансові показники підприємств різних форм власності за окремими видами економічної діяльності за 2008 рік. — К.: Держкомстат, 2009. — 1008 с.

12. Основні фінансові показники підприємств різних форм власності за окремими видами економічної діяльності за 2009 рік. — К.: Держкомстат, 2010. — 1008 с.

13. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Відпов. ред. Ю.В. Кіндзерський. — К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. — 408 с.

14. Рудченко О.Ю. Вдосконалення управління об'єктами державної власності в Україні / О.Ю. Рудченко, О.С. Ємельянов // Формування ринкових відносин в Україні. — 2010. — № 3. — С. 150—152.

15. Статистичний щорічник України за 2000 рік / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: "Техніка". — 2001. — 598 с.

16. Статистичний щорічник України за 2009 рік / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: ДП "Інформаційно-аналітичне агентство". — 2010. — 566 с.

17. Стратегічні пріоритети та сучасні завдання розвитку реального сектору економіки України / Редкол.: Б.М. Данилишин (відп. ред.) та ін.; РВПСУ НАН України. — Черкаси: Брама-Україна, 2007. — 544 с.

References:

1. Aref'ieva, O.V. Mykhajlenko, V.M. and Horiacha, O.L. (2007), "Models acceptance of administrative economics and organizational decisions more efficient use of productive capacity and appropriateness criteria for appropriateness of their use", *Problemy informatsijnykh tekhnologij*, vol. 1, pp. 14—22.

2. Balackij, E. (2014), "Public sector in the system of macroeconomic regulation", available at: <http://exsolver.narod.ru/Artical/Govertheory/govesector.html> (Accessed 4 April 2014).

3. Balackij, E.V. and Konyshov V. (2003), "Reproductive aspects of the dynamics of public sector", *Jekonomist*, vol. 9, pp. 13—20.

4. Bohach, Yu.A. (2011), "Regulation state sector of economy at the national and regional levels", *TNEU, Ternopil'*, Ukraine.

5. Hanuschak, L.M. (2006), "Ways to use foreign experience of management innovative potential of enterprises in Ukraine", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 135—142.

6. Hryhorenko, Ye.M. (2002), "Ways of improving reform of state property", *Derzhavnyj informatsijnyj biuletен' "Pro pryvatyzatsiiu"*, vol. 4, p. 7.

7. Merkulov, M.M. (2008), *Naukovo-tekhnologichnyj rozvytok: upravlinnia innovatsiiamy* [Scientific and technological development: of innovation management], *Odes'kyj natsional'nyj universytet im. I.I. Mechnykova*, Odesa, Ukraine.

8. State Statistics Committee of Ukraine (2005), *Osnovni finansovi pokaznyky pidprijemstv riznykh form vlasnosti za okremymy vydamy ekonomichnoi diial'nosti za 2005 rik* [Basic financial indicators of enterprises of different ownership forms for certain types of economic activity in 2004], *Derzhkomstat*, Kyiv, Ukraine.

9. State Statistics Committee of Ukraine (2006), *Osnovni finansovi pokaznyky pidprijemstv riznykh form vlasnosti za okremymy vydamy ekonomichnoi diial'nosti za 2005 rik* [Basic financial indicators of enterprises of different ownership forms for certain types of economic activity in 2005], *Derzhkomstat*, Kyiv, Ukraine.

10. State Statistics Committee of Ukraine (2007), *Osnovni finansovi pokaznyky pidprijemstv riznykh form vlasnosti za okremymy vydamy ekonomichnoi diial'nosti za 2005 rik* [Basic financial indicators of enterprises of different ownership forms for certain types of economic activity in 2006], *Derzhkomstat*, Kyiv, Ukraine.

11. State Statistics Committee of Ukraine (2008), *Osnovni finansovi pokaznyky pidprijemstv riznykh form vlasnosti za okremymy vydamy ekonomichnoi diial'nosti za 2005 rik* [Basic financial indicators of enterprises of different ownership forms for certain types of economic activity in 2007], *Derzhkomstat*, Kyiv, Ukraine.

12. State Statistics Committee of Ukraine (2009), *Osnovni finansovi pokaznyky pidprijemstv riznykh form vlasnosti za okremymy vydamy ekonomichnoi diial'nosti za 2005 rik* [Basic financial indicators of enterprises of different ownership forms for certain types of economic activity in 2008], *Derzhkomstat*, Kyiv, Ukraine.

13. Kindzers'kyj, Yu.V. (2007), *Promyslovyj potentsial Ukrainy: problemy ta perspektyvy strukturno-innovatsijnykh transformatsij* [The industrial potential of Ukraine: problems and prospects of innovative structural transformations], *Ін-т економіки та прогнозування НАН України*, Kyiv, Ukraine.

14. Rudchenko, O.Yu. and Yemel'ianov, O.S. (2010), "Improving management of objects of state property in Ukraine", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 3, pp. 150—152.

15. State Statistics Committee of Ukraine (2001), *Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2000 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2000], *Tekhnika*, Kyiv, Ukraine.

16. State Statistics Committee of Ukraine (2010), *Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2009 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2009], *DP "Informatsijno-analitychne ahentstvo"*, Kyiv, Ukraine.

17. RVPSU NAN Ukrainy (2007), *Stratehichni priorytety ta suchasni zavdannia rozvytku real'noho sektoru ekonomiky Ukrainy* [Strategic priorities and current tasks of real sector development of economy of Ukraine], *Brama-Ukraina*, Cherkasy, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014 р.